

Menneskelige møter

HUMANISME Det som begeistrer meg, er troen på at det menneskelige møtet er viktig og bør løftes frem, skriver Elsa Almås om Dag Gjerløw Aaslands bok *Fra mål til mening*. Foto: Eugène Atget (1857-1927).

Forfatteren peker på grunner til at det går galt i helsetjenesten, og noen muligheter for å korrigere kursen.

TEKST

Elsa Almås

PUBLISERT 5. februar 2018

Dag Gjerløw Aasland, *Fra mål til mening - ord og virkelighet i profesjonell hjelp*, Gyldendal Akademisk, 2017, 104 sider

DA JEG FØRST fikk denne boken tidlig I 2017, leste jeg den med stor begeistring, og tenkte at dette er den viktigste boken jeg har lest på 20 år! Jeg tenkte også at dette er en bok jeg gjerne vil anbefale for mine kollegaer.

Så fikk jeg kalde føtter. Jeg leste boken en gang til, og en gang til, og den ble stadig mer kompleks, og jeg så også at det var mange ting en kunne diskutere. Ikke minst ting som har med psykologisk teori og forståelse å gjøre, rimelig nok. Men OK, jeg synes fremdeles det er en viktig bok, jeg har anbefalt den til mange, både kollegaer, klienter, venner og familie, som har lest den og latt seg begeistre.

Oppgjør med postmodernismen

Forfatteren, Dag Gjerløw Aasland, har vært professor i økonomi ved Universitetet i Agder, dr.scient. i landbruksøkonomi, og har arbeidet ved Institutt for arbeidsliv og innovasjon. Aasland er en del av en gruppe som har vært mer enn alminnelig interessert i etikk og filosofi, og han har publisert en rekke bøker og artikler om etikk, litteratur, organisasjon og ledelse. Denne boken har som undertittel «ord og virkelighet i profesjonell hjelp», og denne tilsynelatende uskyldige formuleringen rommer spennet i filosofisk og vitenskapelig tenkning siden begynnelsen på 1900-tallet frem til i dag.

Aasland starter med å diskutere Freuds viktigste oppdagelse: at pasientenes historier kunne være nøkkelen til å forstå deres problemer, og til å finne en vei ut av problemene.

Aasland knytter dette til nyere nevroforskning, utviklingspsykologi, og etter hvert til forståelse av følelsenes betydning fremfor vektleggingen på fornuft og kognisjon. Han støtter seg på Skjerveims advarsel mot å fortape seg i ordenes verden, og denne delen av boken går mest til mitt hjerte i sitt ganske stillferdige oppgjør med postmodernismen. Det er nok mange som har latt seg fascinere av bruddet med modernitetens tro på fremskrittet og at det nye alltid var bedre enn det som har vært. Ordet «dekonstruksjon» er i min verden ett av de vakreste ordene som er produsert i løpet av 1900-tallet, postmoderniteten var en kjempe aha-opplevelse som tillot oss å tenke i helt andre baner og på helt andre premisser.

Men postmodernismen hadde også sine begrensninger. Jeg traff en gang en av postmodernismens fremste talspersoner innenfor psykologien, Ken Gergen, og spurte ham hvorfor han ville oppløse subjektet som begrep. «Jeg vil bare utforske hva som skjer om vi tenker den tanken», svarte han (fritt etter min hukommelse), og den tanken ble tenkt, sammen med tanker som at «virkeligheten er i språket», man prøvde ut alternativer til biologiske forklaringer på menneskelig adferd, og forestillingen om én objektiv virkelighet ble utfordret.

Subjektet inn igjen

Etter hvert har vi sett hvordan biologien kan forstås som mye mer kompleks enn kulturen, hvordan skillet mellom kropp og sjel oppløses gjennom forskning på epigenetikk og speilnevroner, og hvordan subjektet tas inn igjen som et viktig og nødvendig korrektiv til en abstrakt symbolverden. Aasland trekker inn Peter Fonagy for å beskrive betydningen av menneskelige samspill når vi skal lære å forstå egne og andres følelser og utvikle evnen til empati. Aasland er opptatt av fenomenologi, Husserl, og ikke minst Levinas; han skriver om vitenskap og religion, og trekker inn filosofer som Kant og Spinoza for å underbygge en etisk standpunkttagning. Her utfordrer han den utviklingen som vi har sett i samfunnet, i retning av rasjonalitet og målstyring.

I innledningen til boken skriver Aasland at tittelen på boken *Fra mål til mening* er ment å beskrive det nødvendige skiftet i oppmerksomhet som jeg tror enhver virksomhet som driver med profesjonell hjelp, før eller siden må foreta, og som først og fremst er et lederansvar: Et skifte som går fra å styre hovedsakelig etter eksplisitt uttalte mål for virksomheten til i større grad å la virksomheten drives av motivasjonen som ligger i de ansatte – og som skapes ved at arbeidet de utfører i møtet med den hjelpetrengende, gir en mening for dem.

Det som begeistrer meg, er troen på at det menneskelige møtet og de menneskelige sammenhengene er viktige og bør løftes frem. Aasland gir et vidunderlig eksempel fra Sandefjord kommune, der lærere i grunnskolen motsatte seg å følge et politisk vedtatt pålegg om å fylle ut detaljerte evalueringsskjemaer hvert halvår for hver enkelt elev, fordi de ikke anså denne informasjonen som relevant eller nyttig for deres oppgave. Aasland henviser til Husserls terminologi, og beskriver konflikten som at «lærerne og elevene på skolen lever i en livsverden, som er en objektivt gitt, fysisk verden i tid og rom, mens kommunens politikere fatter sine vedtak om utfylling og

evalueringsskjemaer i en konstruert tankeverden, som består av rasjonelle og konsistente begreper, ord og teorier. Selvsagt lever politikerne også i sin livsverden, og selvsagt har politikerne sin tankeverden, men problemet synes nettopp å være at forskjellen mellom lærernes og politikernes livsverden, og dermed også forskjellen mellom de to tankeverdenene, var for stor» (s.51).

Når lærerne blir pålagt å utføre sin virksomhet på grunnlag av politikernes livsverden, mister de opplevelsen av mening i sin egen livsverden, og dermed sin egen profesjonalitet. Lærerne nektet å følge politikernes pålegg, og fikk enorm støtte for sine standpunkter.

Utfordringen som illustreres i denne konflikten, blir mer og mer påtrengende. Det er mange som protesterer mot «new public management» og fortsettelsen av modernitetens tro på at teknologien er det viktigste redskapet for å skape fremskritt. Mange er skeptiske til at digitale systemer skal kunne løse de viktigste utfordringene i helsevesenet, blant annet fordi de mener det kan føre til at vi får mindre tid til klientene.

Å ta makten

Aaslands bok er liten og ser uskyldig ut, men rommer en viktig oppsummering av psykologisk tenkning som utviklet seg fra begynnelsen av det forrige århundret, som begynte med tro på humanistiske verdier, men som via to verdenskriger kom til å bli mer fokusert på rasjonalitet, teknologi og konflikt mellom mennesker. I dag har vi et helsevesen som druknes i forsøkene på å løse problemer ved hjelp av biomedisinske individualiserte sykdomsmodeller. Vi er smertelig klar over helsevesenets tilkortkommenhet – Aasland peker på noen viktige grunner til at det går så galt som det gjør, og peker på noen innlysende muligheter til å korrigere retningen.

For å få dette til må humanistiske bevegelser tro på seg selv, ikke *gis* makt til endring (hvem skulle kunne gjøre det?), men *ta* makt ved å tro på sin evne til å endre utviklingen slik at det blir godt å være menneske igjen.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 56, nummer 2, 2018, side 142-143

TEKST

Elsa Almås, professor i sexologi